

A nevelői magatartás

„A boldogság és a siker kulcsa minden életpályán az őszinte, kiegyensúlyozott és megértő magatartás önmagunkkal és másokkal szemben.”

Selye János: Álomtól a felfedezésig. Bp. 1967. 186. l.

I.

AZ EMBERT az idők kezdetétől fogva vonzzák a titkok. Ez a vonzalom, amely gyakorlatilag egyszer mint egyszerű *kíváncsiság* jelentkezik, máskor *kutatási szenvedéllyé* magasztosodik, a haladás egyik legerősebb motorja, az emberi tudás gyarapodásának kiapadhatatlan forrása. Ez vezetett a természet és a társadalom törvényeinek feltárásához, ez készítette az embereket, hogy leereszkedjenek a sötét barlangokba, felemelkedjenek a csillagok világába, akarva-akaratlanul is eleget téve közben a termelés követelményeinek is. Sophokles szavaival elmondhatjuk azonban, hogy bármilyen sok csodás dolog legyen égen és a földön, valamennyi között legcsodálatosabb, s egyben legtitokzatosabb *maga az ember*. Érthető, ha kíváncsiságunk, tudásvágyunk kezdettől fogva ezt a titkot is ostrom alá vette, s már a görög filozófusok azt hirdették, aki a tudást szeretné birtokába venni, mindenekelőtt „önmagával kösön ismeretséget” (Ismerd meg önmagad!).

Az ember természeti és társadalmi lény, akinek *története* a természettel és a társadalommal való kölcsönhatásában bontakozik ki. Fejlődésében éppen ezért három döntő tényező játsza a legfontosabb szerepet: természeti, társadalmi környezete és önmaga; a három tényező viszont sohasem szigetelődik el egymástól, a *kölcsönbatás* ugyanis azt jelenti, hogy köztük meghatározott *viszony* alakul ki, s az ember minőségét épp ezeknek a viszonyoknak az összessége határozza meg. Ha tehát önmagunkat vagy egy másik embert igazán ismerni kívánunk, azt kell tudnunk róla, hogy addigi életének, elményeinek hatására

1. milyen viszonyt alakított ki *önmagával*,
2. *természeti*
3. és *társadalmi környezetével*.

Az előzőekben láttuk már (A nevelés és a nevelők attitűdjei. M. K. 1974: 4.), hogy ez a viszony sohasem egyszerű kapcsolat. Tartalmában megtalálhatjuk mindazt, amit az ember önmagáról, a természetről és a társadalomról *bisz*, illetve *tud*, de attitűdjeit, előítéleteit is. A természet és a társadalom ebben az összefüggésben sohasem absztraktnan jelentkezik, mindig nagyon konkrétan jelenti a tényleges környezethez: a növényekhez, természeti kincsekhez, a családokhoz, a munkához stb. fűződő viszonyokat. Ezek hatására alakul ki spontán vagy tudatos világnézete és jelleme.

A magatartás mindezek összességeként egyrésztől, mint *belső tartalom*, másrésztől, mint *külső megnyilvánulás* jelenik meg a külvilág számára. Normális esetben a kettő összhangban van egymással, a normális azonban nem feltétlenül tipikus is, mert az ember külső magatartási megnyilvánulásait nem csak arra képes felhasználni, hogy belső tartalmát közölje másokkal, hanem arra is, hogy azt

- a) konformistán a másik által *várt* magatartáshoz alakítsa,
- b) a belső tartalmat tudatosan *leplezze*,
- c) a valódi tartalom leplezésével *hamis pózt* mutasson kifelé.

Az emberek ugyanis viszonylag hamar felismerték, hogy magatartásukat igazi énjük bemutatása helyett *céljaik elérésének eszközeül* is tudják használni (az udvarlástól a hízelgésen át a képmutatásig széles skála áll ehhez rendelkezésükre). Ez az oka annak, hogy a viselkedés és a magatartás (belső tartalma) közé sohasem lehet közvetlenül egyenlőségjelet tennünk. A kettő között a jelenség és a lényeg, a valódi és az igaz összefüggése (egyezése vagy ellenmondása) állapítható meg.

A magatartás – mint a személyiség belső tartalma – elválaszthatatlan az egyén világnézetétől, s ha a hirdetett világnézeti meggyőződés és a különböző szituációkban tanúsított magatartás között eltérés tapasztalható, szinte törvényszerű, hogy *a magatartás fejezi ki az igazi meggyőződést*. A kimondott szó ugyanis csak külső megnyilvánulás, amely nagyon sok szűrőn át közvetíti a valódi meggyőződést. A magatartás – tehát az önmagunkkal és környezetünkkel kialakított viszony – határozza meg, hogy:

- miképpen ítéljük meg a társadalmi jelenségeket,
- hogyan foglalunk állást a politikai, világnézeti, erkölcsi és a nagyon is hétköznapi kérdésekben,
- miképpen viselkedünk magányban, interperszonális vagy közösségi helyzetekben,

nem biztos azonban, hogy mindezeket akár szavunkkal, akár külső magatartásunkkal őszintén el is áruljuk.

Találóaan ábrázolja egy régi elbeszélés, hogy a magatartás milyen mértékben hat egész szemléletünkre. A történet szerint két szerzetest küldtek tanulmányútra Párizsba. Hazaérkezésük után –egyenként be kellett számolniuk élményeikről. Ugyanakkor, ugyanott jártak, mégis

a) az egyik szerzetes szörnyülködött. Párizs a modern Szodoma. Nyilvános házak, kétes mulatók, testüket áruba bocsátó nők jellemzik.

b) a másik ámuldozott. Milyen szép templomok! Milyen gyönyörű festmények!

Hogy *ki mit lát* meg egy városban, vagy bármi másban, nemcsak a várostól függ, hanem attól is, aki nézi.

Ha a magatartás két oldalát: tartalmát és formáját vizsgáljuk, akkor megállapíthatjuk, hogy tartalmát elsősorban az egyén fejlődése, nevelése során *interiorizált erkölcsi normák, követelmények*, formáját (külső megnyilvánulását) pedig a normákhoz kapcsolódó, belőlük fakadó *konvenciók* (a magatartás külső kultúrája: modor, etikett, illem, életmód) és ún. *járvulékos elemek* (divat, társalgási stílus, udvarlási formák stb.) jellemzik.

Az *interiorizált erkölcsi normák* nem feltétlenül jelentenek pontosan megfogalmazott elveket, ítéleteket. A legtöbb ember zavarba kerülne, ha valaki azt kívánná: fogalmazza meg azokat a világnézeti, erkölcsi elveket, amelyek életét vezérlik. Nem lenne képes felismerni, hogy előző élete során, tevékenységei közben az akció-reakció kölcsönhatásaiban miképpen alakult benne, hogy:

- mit tart *fontosnak, jelentősnek, lényegesnek* az életben,
- milyen rangsor alakult ki benne *a hasznos, a kellemes, a helyes, igaz és a jó* között,
- mi az, amiért kisebb-nagyobb *áldozatok meghozatalára* képes (pl. gépkocsi, telek, karrier, egy tudományos igazság),
- hogyan ítéli meg *a többi ember szerepét* életében (pl. a szülők mivel tartoznak neki, – mivel tartozik nekik ő; mit ért barátságon, szerelmen), általában hogyan látja *saját helyét a társadalomban*,
- mit ér, és mit jelent számára *a hatalom* (a szorgompóór hatalmára is gondoljunk, mert neki is örömet okozhat, ha a másik ember orra előtt csukhatja le a sorompót, és ezzel bosszanthatja), saját és mások *becsülete* (pl. a magáéra kényes, másokéval szemben érzéketlen: könnyen sértődik, de még könnyebben sért) és a *lelküismeret*,
- mi teszi *büszkévé* (pl. göggel viseli azokat a pozíciókat, amelyeket elvtelenséggel vagy mások taposásával ért el), s mi az, amit *szégyell* (Gondoljunk pl. Tolsztoj regényeire, Maupassant

novelláira, amelyeknek gyakori alapmotívuma: a tetteim következményei akkor is engem terhelnek, ha nem kívánok tudomást venni róluk.),

– milyen *célokat* kíván megvalósítani (célokon értve a praktikus terveket is, pl. egy csinos nő meghódítását bármilyen eszközzel, még hazugságok árán is), milyen elképzelései vannak a *boldogságról* (beleértve a boldogulást is!).

Mindezeket tömören fogalmazzuk meg, ha azt mondjuk: milyen viszonyt alakított ki önmagával és a környezetével.

Divat a *konvenciók ellen* lázadni, az ifjúság rendszerint hőstettet lát ebben. Baj, hogy az ilyen lázadás nem tesz különbséget a konvenciók *tartalmi* (éppen ezért történetileg változó, mégis viszonylagosan állandó és az emberi együttélést elviselhetővé tévő) és merőben *formai* (tehát nagyon konkrétan egy adott társadalomhoz vagy éppen egy osztályhoz vagy réteghez kapcsolódó, pl. arisztokrata, dzsentri, kispolgári vagy lumpenproletár) elemei között.

Tartalmi elem pl., hogy „A nemi cselekmények két érett ember legbelsőbb magánügye. De ilyeneket nyilvánosan végezni a legenyhébb esetben is mások lebecsülését jelzi” (*Mérő Endre: A női becsület, a szeméremértés. Élet és Tudomány. XXIX: 28. p. 1316*). Nevelési hibát követünk el ezért, ha a kapitalista társadalom hamis konvenciói ellen küzdve harcot indítunk a szemérem ellen is, és szinte szocialista erkölcsi konvencióvá kívánjuk emelni a szeméretlenséget, a kihívó magatartást öltözködésben, viselkedésben egyaránt. Az a hamis nézet kezd ennek következtében kialakulni, mintha a szocialista embert a gátlástalanságnak, másokkal szembeni teljes tiszteletlenségnek, közönynek kellene jellemeznie. Tulajdonképpen az ilyen torzulások a *fellazítási politika* gyakorlati jelenségei, kísérletet tesznek arra, hogy az egzisztencialista elveket és magatartási formákat lázadó tartalmuk ürügyén (valójában anarchista, amorális és antiszociális tartalommal) szocialista mezbe öltöztessék. Az iskola nem engedheti meg, hogy az ifjúsági önkormányzat leple alatt – filmek, irodalmi alkotások stb. hatására – ilyen törekvések hassák át falait. Lenin szavaival az önkormányzat döntő kérdése: kit és milyen célokat szolgál.

A legkisebb súlyt a *járulékos elemek* képviselik. Egész nevelésünk legnagyobb konfliktusa, hogy gyakran család és iskola mégis ezeket állítja a középpontba. Mintha a magatartás legfőbb problémái a közönség, az öltözködés stb. kérdései lennének. Könnyebben bélyegződik meg, aki az óra alatt beszélget, szüleivel, tanáraival vitatkozik, mint az, aki „példás magatartással” képviseli az egzisztencializmust.

ALIGHA LEHETNE banálisabb mondatot leírni, mint azt, hogy *minden nevelő elsősorban ember*. Radnóttival elmondhatjuk azonban, nagyon fontos, hogy néha a 2×2 józansága hulljon az emberre. Hiába válnak közhelyekké dolgok, igazságok, ha a mindennapokban még ezeket a közhelyeket is hamisan csépelik. Újra és újra meg kell fogalmazni őket, esetenként szükségessé válik, hogy újra meg újra felfedezzük Apáczeit, Comenitust, Eötvöst és Makarencót, mert a *vizek szennyeződése elleni harcunkat mindig a források tisztántartásával kell kezdenünk!*

A nevelői magatartás meghatározó tényezője, milyen emberi magatartást alakított ki magában az, aki erre a pályára lép; milyen motívumok vonzották épp erre a pályára – szaknyelven *pályamotivációja és pályaaorientációja*. Az emberi magatartást kezdetben ezek formálják sajátos pályamagatartássá.

A lehetőségek skálája – amint ezt szociológusok: Ferge Zsuzsa, Gázó Ferenc, Várhegyi György és mások feltárták, – igen széles. Van, aki igen egyszerűen azért választotta a pedagógusi pályát, mert ezen látta biztosítottnak egyetemi, főiskolai felvételét. Másokat egy-egy tudományág szerete vonzott. Ezek, mihelyt alkalom kínálkozik, közvetlenül is más pályán helyezkednek el (tv, rádió, sajtó, tudományos intézetek felsőoktatás). Azok választottak helyesen, akiket a gyerekek, a fiatalok szeretete, megismerésének vágya vezetett.

Más pályákon szélesebb a szóródás. Az orvosi pályára vonzhat valakit a kereseti lehetőség, de a hatalomvágy is (ti. a betegek kiszolgáltatottsága). Ezek a motívumok ritkán szerepelnek a pedagógus pályán, ha viszont igen, rendszerint keserűségek, csalódások forrásává válik. Mindezekben alapot kell látnunk, ez az alap a pályatevékenység közben pozitív irányban fejlődhet, vagy negatívba torzulhat.

Kétségtelen tény pl., hogy a tanulókra sohasem a pedagógus *pedagógiai erőfeszítései* (szándékai, törekvései, akarata, igyekezete) hatnak, mindig kizárólag *emberi kvalitásai* (világnézete, jelleme, tudása, életmódja, szavainak és tetteinek összhangja, tapasztalatcserefőgékonysága, fejlődőképessége). Minél nagyobb egyéniség valaki, annál valószínűbb, hogy kiváló pedagógus válik belőle. Ezért sajnálatos, hogy az utóbbi években *kontraszelekció* terjedt el a pályán: minél jelentősebb az egyénisége egy pedagógusnak, annál kevésbé valószínű, hogy munkaterületét az iskolát választja, de az is, hogy szívesen látják azon. A kettő (vö. Ferge Zsuzsa erre vonatkozó vizsgálatait) kölcsönhatásban alakult ki, tehát segíteni is csak együttesen lehet rajta. Az elszürkülés veszélyének (Fónay Tibor megállapítása) mindig az *elszűrkítés szándékában* kereshetjük a gyökerét.

Az ötödik nevelésügyi kongresszuson többen felvetették, többen pedig kétségbe vonták a kontraszelekció tényét. Annyi igaz, hogy tervszerű, tudatos kontraszelekcióról beszélni nem lehet. Nem változtat ez azonban azon, hogy spontánul mégis létrejön társadalmi, pszichológiai törvények megsértésének következményeképpen. Ilyenek: a másodlagos szempontok érvényesítése a pedagógusok helyi kiválasztásában (pl. a képzítés nélküli olcsóbb) és értékelésében; az igazgatók helyenkénti rossz kiválasztása (pl. egyik megyénkben megszületett az első képzítés nélküli igazgató, a tanács átszervezésekor a könyvelőt nevezték ki általános iskolai igazgatóvá).

II.

A NEVELŐI MAGATARTÁS is viszonyoknak a tükré. Sajátos módon szűkült le ezeknek a viszonyoknak a köre az elméletben és a gyakorlatban egyaránt. Az utóbbi időkben nagyon sok szó esik a *szocialista tanár-diák-viszonyról*, ami egyrésztől érthető, mert változásai miatt hangsúlyozása fontos, másrésztől viszont megtévesztő, mert *az egyikről* könnyen azt hitetheti el, hogy *egyetlen*, pedig a nevelési magatartás is a viszonyok bonyolult hálózatát tükrözi, így kiemelten:

- a) a nevelő viszonyát vezetőihez,
- b) kollégáihoz, a nevelőtestület közösségéhez,
- c) az iskola társadalmi környezetéhez,
- d) **elsősorban tanítványainak szüleihez,**
- e) s nem utolsósorban önmagához.

A legelhanyagoltabb közülük – épp ezért első helyen kell tárgyalnunk –, a *nevelők önmagukkal kialakított viszonya*. Ez a viszony a többihez hasonlóan ismereti és érzelmi elemeket hordoz. Az ismereti elemek közül kiemelt hely és szerep illeti meg a *pedagógus önismeretét*, amelyik az esetek többségében rendkívül fejletlen. Olyan ellenmondás ez (nevelő hiányos önismerete), amely sok magatartási torzuláshoz vezet. Vannak pedagógusok, akik szakmai szempontból oklevelük megszerzése óta sem képezik magukat, esetleg dicsekszenek is azzal, hogy számukra a pedagógiában újat mondani vagy írni képtelenség, s ennek ellenére *csalhatatlan szaktekintélynek* képzelik magukat. Karinthy Ferenc epigrammáiban megírta, hogy az üres kalász büszkén fennen hordja fejét, a teli pedig szerényen lehajtja. Sajnos, nem tette hozzá, hogy az üres fej nem mindig veszi tudomásul, hogy a másiké azért van lejjebb, mert több benne a termés. Gyakran valóban *fölötte* érezheti magát. Más ugyanis az objektív és a szubjektív igazság, s ha valakit a bíróság jogerősen elítélt, csak keserű vigaszt lelhet abban, hogy pedig neki volt és van igaza.

Ez az önismereti hiány teszi labilissá a pedagógusok jutalmazását, a jutalmazás hibái növelik a labilitást. Nem dolgozhat valaki olyan gyengén, hogy magát ne találná a jutalomra méltóbbnak társainál. Ugyanez az egyik forrása a túlzott érzékenységnek minden bíráló megjegyzéssel szemben.

A saját személyiség túlértékelése szükségszerűen vonzza maga után a *másokénak lebecsülését*. Vannak nevelőtestületek, amelyekben bármit könnyebb elérni, mint azt, hogy valamelyik kollégájuk kiválóságát elismerjék. Inkább motívumokat keresnek, háttértudat vizsgálatokat végeznek, gyanakszanak, mintsem tudomásul vennék, hogy pl. valamelyik tanár nagyobb hatással van a gyerekekre, jobban szeretik náluk.

Ez a sajátos introvertált magatartás igen érdekes megnyilvánulásokhoz vezethet. Az egyik közösségben ismertem pl. egy rendkívüli egyéniséget, aki állandóan lépést tartott a szakma elméletével, és kiváló volt gyakorlatilag is. Rádadásul mindazt, amit tudott, és felismert, tartalmilag és formailag újszerűen, eredetien ki is tudta fejteni. A közösség többi tagja önvizsgálatul – saját gondolatgyötreimre tartva mércének – mindezt így értékelte: „Zsurnalizmus...” „Könnyű annak, aki könnyedén fogalmaz.” Pedig nincs könnyű fogalmazás a tépelődés szüntelen gyötreim nélkül. A különbség csak annyi, hogy az egyiknek az igazság megtalálása, a másiknak a gondolat nélküli siker keresése okozza a gyötreimre. Az egyik az igazságot kívánja kimondani, a másik tetszést szeretne aratni.

Érdekes és ellenmondó jelenség pl. a *pedagógusok túlterhelése*. Egyrésztől igaz a tény, a pedagógusok túl vannak terhelve. Másrésztől nem igaz, hogy *valamennyi* pedagógusra érvényes ez az igazság, hiszen vannak, akik a legminimálisabb kötelezettségeiknek is minimális színvonalon tesznek eleget. Hamis álláspont, hogy erről nem illik beszélni. Erre is érvényes, hogy „vétkesek közt cinkos, aki néma” (Babits), mert kizárólag a kényelmeseket veszi védelmébe, és bünteti a szorgalmasakat, azokat, akik valóban teherbíróképességük határán túl is dolgoznak. A túlterhelés, mert ha egy iskolára x mennyiségű teher jut; a testületi tagok száma = 20, egy főre arányos

elosztással: $\frac{x}{20}$ terhelés esne. Tekintettel azonban, hogy a 20 testületi tag közül csak egyesek *búznak*, mások minden alól *kibúzzák* magukat, a terhelési arány felborul, s míg egyesek agyonterheltekké válnak, mások kényelmesen élik napjaikat. De ki az, aki nyilvánosan elismerné, hogy ő azok közé tartozik, akik lehetőleg minden többlet feladat alól kihúzzák magukat, s ezért a jutalom, az elismerés a többiekre illeti meg? Márpedig a pedagógus önismeretből is példát ad tanítványainak. El lehet fogadni, ha valakinek a magatartása ilyen szempontból *kényelemszerető*, elfogadhatatlanná válik viszont, ha éppen ő akar az *áldozatkész*, a fáradságot nem ismerő szerepében tetszelegni.

A SAJÁT SZEMÉLYISÉG értékeinek túlértékelése, a hamis autokép egyéb hibákhoz is vezethet. Nagyon sok ember, köztük pedagógus is, csodálatos hatalmat, vonzerőt tulajdonít önmagának. Ellenállhatatlanok a másik nem képviselői számára; néma csodálattal nézik őket a gyerekek; kollégáiknak legnagyobb örömük, hogy vele egy helyen dolgozhatnak. Nem lenne hiba, ha mindez megrekedne a *hamis bit* talaján. Minden baj abból származik, hogy az ilyen ember minden eszközt felhasznál arra, hogy hamis hitét valóságos *batalomérzéssé, batalomtudattá* emelhesse. A különböző pályák sajátos lehetőségeket kínálnak erre. Nemcsak a jogok, de a visszaélések skálája is széles. Az orvos a rendelő és a vizsgálat intimitásával, a főnök az ügyintézés hatalmával, a pedagógus a létező vagy jelképes katedra súlyával képes visszaélni.

Az ember önmagával kialakított viszonyában a legnagyobb szerepet a *lelkiismerete* tölti be. Tekintettel arra, hogy mind a szavaknak, mind a cselekedeteknek nemcsak értelmi tartalmuk, jelentésük van, hanem érzelmeket is közölnek, illetve keltenek, minden emberi megnyilvánulás a másik ember számára

- a) kellemes, jóleső,
- b) kellemetlen, bosszantó, bántó,
- c) közömbös, közönyös, értetlenséget kifejező

egyaránt lehet. Szavaink, tetteink hatását nem látszólagos tartalmuk, sokkal inkább valódi szándékuk, gondolati, érzelmi hátterük határozza meg. A nevelőtestületek hétköznapi életéből nagyon sok példát lehetne felhozni, amely igazolja:

- baráti együttérzést színlelő érdeklődéssel gyilkolni is lehet. (Nem értem, hogy te, aki annyit törted magad, nem kapsz jutalmat!),
- a közönyt szeretet álarcába is lehet bújtatni. (Milyen szép az új ruhád! - dicsérik a bemutató tanítás után a kartársnőt.),
- a dicsérettel is lehet bánatot okozni (Nagyon jól beranitottad a gyerekeket! - Nem is **hittem** volna, hogy ilyen jól tudsz tanítani!).

s lényegében mindezeknek közös gyökere, hogy *valaki képtelen-elviselni mások sikereit, eredményeit*, még akkor is, ha tudja, hogy azokban olyan energia fekszik, amelyet ő nem képes, de nem is akar saját tevékenységére fordítani. Önmagunkhoz való viszonyunkban legveszélyesebb, ha előbb-utóbb önmagunkat látjuk, tartjuk minden viszonyítás mércéjének. Jellemző, hogy az ilyen ember bántalmakat okoz, sérteget másokat és nem csinál lelkiismereti kérdést abból, hogy a másik embernek mennyi gondot, gyötrelmet okozott (hiszen ő - nem csinált semmit!). Még veszélyesebb, ha mindez pletykálgatásokban, intrikákban jut kifejezésre.

Vannak az életben olyan pszichológiai összefüggések, amelyek akarva, akarattalanul erősítik vagy rombolják az önmagunkkal való őszinte, kiegyensúlyozott, megértő viszony kialakulását:

1. *Szándékaink és képességeink nincsenek mindig harmóniában egymással.* Nem mindegy, hogy valaki a legokosabb, legjobb, legeredményesebb nevelő szeretne-e lenni, vagy az is. Az emberek viszont hajlamosak arra, hogy szándékaikat (lenne, volna) összetévezzék a valósággal (van, lesz). Ilyenkor olyan konfliktushelyzet áll elő, amelyből a leggyakoribb menekülést mások lebecsülése, ócsárlása biztosítja. (Ha ő képes arra, amire én nem, akkor nem lehet tisztességes - kb. így fogalmazódik meg a tétel.) Eredmény: örökös elégedetlenség, mínusz-szituáció.

2. *Ugyanaz a belső tartalom különböző külső megnyilvánulásokhoz vezethet.* Legtipikusabb erre Broadbent tigris példája. A tigris váratlan megjelenése minden emberben félelmet ébreszt, de a félelem

- a) az egyikben felkelti a menekülés ösztönét,
- b) a másikat kitérésre készíti,
- c) a harmadikat bátor szembeszállásra ösztönzi.

Úgy hiszem, igaza volt annak a hős katonának, aki - amikor megkérdezték tőle, - mi készítette arra, hogy a túlerővel szemben maroknyi csapatjával elfoglalja a magaslatot, nagyon szerényen csupán annyit mondott: „Az, hogy nagyon féltém.” A bátor és a gyáva emberben közös életének a féltése. Különségük, hogy a bátor le tudja küzdeni saját félelmét is.

A tétel megfordításával: ha ketten csinálják ugyanazt, nem ugyanazt csinálják. A pedagógusnak egész élete szüntelen ítélkezés, nagyon ügyelnie kell arra, hogy ítéletei matricákká ne váljanak.

3. *Súlyos hiba, ha valaki saját hibáit mindig meg tudja érteni, másokéra viszont sohasem talál mentséget.* A legelviselhetlenebb embertípus az életben, amelyik állandóan a tökéletesség látszatát kelti önmagáról. Jellemünk, világnézetünk, egész személyiségünk állandóan fejlődik, éppen ezért ezeket csak dinamikusán, fejlődésük tendenciája alapján nézhetjük. Meg kell tanulnunk elviselni a kudarcokat, de a sikere-

ket is. Ha hiba, hogy letörnek valakit a kudarcai, az sem tekinthető erénynek, ha sikerei hatására öntelt, beképzelt lesz. Bárki kövesse el a hibát (önmagunk vagy mások), értsük meg a hibázót, de ne magasztosítsuk erénnyé a hibát.

4. *Kudarcainkat gyakran, sikereinket sobasem kizárólag magunknak köszönhetjük.*

5. Végül tegyük próbára magunkat. Töltsük ki őszintén az alábbi tesztet, de ne felejtjük: *nem kerülhet senki reménytelenebb helyzetbe, mint ha már önmagának is bazudnia kell.*

a) Hány éve működik Ön a pedagógus pályán?

b) Mit tett oklevelének megszerzése óta annak érdekében, hogy

– szakmai (ideológiai, pedagógiai) tudását,

– szaktárgyi ismereteit,

– személyiségét, jellemét fejlessze?

c) Mit tart az utolsó két évi működése legnagyobb sikerének?

d) Mi okozta ugyanebben az időben legnagyobb kudarcát?

e) Tegyen fel öt olyan kérdést önmagának, amelyet nem szeretne, ha mások tennének fel!

Önök!

f) Mi az, ami miatt szégyénkezik, valahányszor az eszébe jut?

g) Kinek, mikor, mivel okozott örömet?

b) Kinek, mikor, mivel okozott bánatot?

i) Mi az, amit feltétlenül másképpen csinálna, ha az ember megismételhetne valamit az életében?

j) Milyen igényei vannak Önnek másokkal szemben (a házasságban, a szerelemben, a barátságban, a munkában, a szórakozásban)?

k) Vannak-e Önnek közelebbi, távolabbi szakmai céljai? Mik azok?

l) Érezte-e már boldognak önmagát az iskolájában? Mikor, miért?

m) Van Önnek lelkiismerete? Szokta-e nyugtalanítani? Miért?

Ezekre a kérdésekre kizárólag önmaga számára kell felelnie, hogy hozzávetőlegesen megbízható képet kapjon önmagához fűződő viszonyáról. Ez az Ön pedagógusi magatartásának az alapja.

MIELŐTT RÁTÉRNÉNK a pedagógus és a nevelőtestület, a pedagógus és a társadalmi környezetet képviselő szülők viszonyának vizsgálatára, tekintsük át még egyszer alaptételeinket:

Az ember fejlődése, nevelése, tanulása, munkája, élményei hatására *sajátos viszonyt* alakít ki önmagával és a környező világgal:

kialakul magatartása

ezt a magatartást konvenciók megtartásával vagy megsértésével, újak teremtésével külsőleg

kifejezi; leplezi; megjátssza

magatartása irányítja viselkedését, amely *elvszerű; konforman alkalmazkodó; megtévesztő* lehet.

Emberi magatartása, benne pedig elsősorban az önmagával kialakított viszonya az alapja a választott pályán tanúsított sajátos pálya (pedagógusi, orvosi, színészi stb.) magatartásának. Ebből következik, hogy mindazoknak, akik szakmájuk művészei szeretnének lenni, nem szabad megelégedniük a szüntelen ön- és továbbképzésükkel, *önmaguk tudatos, tervszerű fejlesztésére van szükségük.* Mert az ember a műtőben, a színpadon és a katedrán is úgy viselkedik, ahogy mint ember szokott viselkedni, elsősorban világnézete, jelleme, erkölcsi értékrendje alapján, a sajátos szakmai vonások külső pózként erre *rakódnak rá*, vagy interiorizált jellemvonásokként ebbe *illeszkednek be.*

